

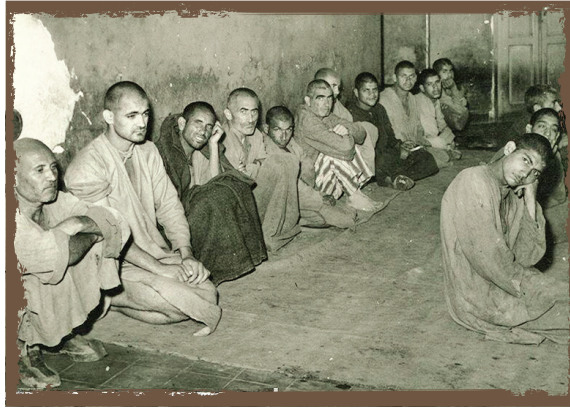
تجویز ماندگار پزشکی برای بچه‌ها

■ موضوع: بیمارستان اختصاصی کودک
■ ویژگی: بیمارستان دکتر قریب؛ رهاورد
سفر به مونترال

***

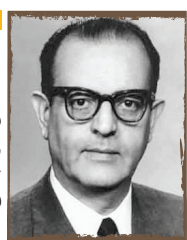
اولین قدم‌ها برای ساخت بیمارستان یا به‌اصطلاح آن روزها مریضخانه در دوره ناصرالدین شاه با الگوبرداری از آنچه شاه قاجار در سفر به اروپا دیده بود برداشته شد. بعد از ساخت نخستین مریضخانه دولتی در سال ۱۲۵۱ شمسی چندین سال طول کشید تا بیمارستان‌های تخصصی در تهران ساخته شود. مهرشاد کاظمی، تهران‌پژوه با استناد به گزارش پزشکان اروپایی‌ای که به ایران آمده بودند به‌دانش عمومی آن روزهای تهران را بسیار اسفناک توصیف می‌کند و می‌گوید: بیماری‌های عفونی و چشمی در میان مردم و به‌ویژه کودکان بسیار زیاد بود. دلیل آن هم استفاده از آب غیر بهداشتی و آبتنی کردن کودکان در آب‌های آلوده بود. در دوره ناصرالدین شاه وقتی نخستین بیمارستان مختص بانوان با نام بیمارستان نسوان ساخته شد، کودکان نیز در آن مرکز معالجه می‌شدند. نام این بیمارستان بعدها به امیراعلم تغییر یافت. مریضخانه نسوان به‌عنوان نخستین مرکز درمانی اختصاصی زنان و کودکان در ایران زربنای سایر مراکز بهداشت، درمان و آموزش درمان زنان و کودکان در کشور شد. اما ساخت بیمارستانی ویژه کودکان به‌دوران پهلوی برمی‌گردد. ایده ساخت چنین بیمارستانی در سال ۱۳۳۷ توسط دکتر اهری مطرح شد. دکتر اهری به همراه دکتر محمد قریب، بنیانگذار طب نوین اطفال ایران سفری به شهر مونترال کانادا برای شرکت در نهمین کنگره بین‌المللی بیماری‌های کودکان داشتند و در این سفر از بیمارستان‌های کودکان آن شهر و شهر تورنتو و چند مرکز علمی ویژه کودکان در آمریکا بازدید کردند. بعد از این سفر مقدمات ساخت بیمارستانی مختص کودکان انجام شد. موضوع ساخت این مرکز در برنامه سوم دولت وقت قرار گرفت و مسئولیت اجرای این طرح در دی ۱۳۴۰ به خود دکتر اهری واگذار شد. او در طراحی این بیمارستان از نقشه بیمارستان‌های اطفال کانادا، آمریکا و سوئیس الگو گرفت و بالاخره در مهرماه سال ۱۳۴۲ عملیات ساختمانی بیمارستان آغاز شد. به‌دلیل هزینه بالای خرید تجهیزات، خیران، سازمان برنامه وقت، دانشگاه تهران و جمعیت شیر و خورشید ایران مشارکت کردند و خرید تجهیزات خارجی بیمارستان به‌واسطه صلیب سرخ جهانی انجام شد. ۲۸ اسفندماه ۱۳۴۶ مصادف با عید سعید غدیر، ۲ واحد درمانگاهی فیزیوتراپی و دندان پزشکی این مرکز نیز افتتاح و به‌دنبال آن در اردیبهشت سال ۱۳۴۷ در مانگاه بهداشت کودکان و در شهر پور همان سال در مانگاه بیماری‌های کودکان و بخش یک بستری بیمارستان آماده شد. پانزدهم آبان‌ماه سال ۱۳۴۷، سایر بخش‌های بیمارستان آماده و بیمارستان رسماً افتتاح شد.

بیماران دارالمجانین تهران

نخستین دارالمجانین تهران

عبدالحسین میرسپاسی

فراوان تیمارستان تهران را توسعه دادند و بعد از آن، وضع بیمارستان روانی که تا پیش از آن در شرایط ناگواری نگهداری می‌شدند، رو به بهبود رفت. در آن زمان نه تنها اصلاح وضع بیمارستان روانی در دستور کار دولت مردان و سیاستگذاران نبود، بلکه صرف هر نوع هزینه برای آنها کاری عبث شمرده می‌شد. در چنین جو بدبینانه‌ای کار دکتر میرسپاسی و دکتر رضایی بسیار قابل تحسین بود. دکتر میرسپاسی برای نخستین بار ساز و کار و نقشه دستگاه ای‌سی‌تی یا همان دستگاه غش مصنوعی را به ایران آورد و این دستگاه در تهران ساخته شد. او در نخستین آزمایش دستگاه آن را دستگاه غش‌انگیز نامید. اگر می‌خواهید درباره دارالمجانین تهران و پریشانشان‌خانه‌های پایتخت و شرایط زندگی بیمارستان روحی روزگار قدیم تهران بدانید، باید به موزه روان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی در بیمارستان روزه مراجعه کنید؛ موزه‌ای خاص که در ۲۱ آذر ۱۳۹۸ افتتاح شد.

روایتی از پریشان‌خانه‌های تهران و ساخت دستگاه غش‌انگیز

■ موضوع: نخستین دارالمجانین تهران
■ ویژگی: تحول در حوزه روانپزشکی و رسیدگی به بیماران روحی

***

پریشان‌احوال‌ها در تهران قدیم حال خوشی نداشتند. نخستین بار ناصرالدین شاه دستور داد تا این افراد را از سطح شهر جمع و مکانی خاص برایشان آماده کنند. مدتی بعد از فرمان شاه قاجار و جمع‌آوری دیوانگان، آنها به زیرزمین بیمارستان دولتی که بعدها به نام بیمارستان سینا مشهور شد، منتقل شدند. روش نگهداری از دیوانگان و روان‌پریش‌ها مناسب نبود. داریوش شهبازی، تهران‌پژوه در این باره می‌گوید: در گذشته تصور بر این بود که تنها راه حل در مان این دیوانگان گرسنگی دادن و کتک زدن است و آنها را در مکان‌های تنگ و تاریک نگه می‌داشتند. دیوانگانی را که حال وخیم‌تری داشتند به غل و زنجیر می‌کشیدند و موهای زنان و مردان را از ته می‌تراشیدند. کم‌کم رسیدگی به وضعیت دیوانگان به بلدیتهای تهران سپرده شد. آنها بعدها به باغ اکبرآباد و دیوانه‌خانه‌ای منتقل شدند که سال‌ها بعد به بیمارستان روان‌شناسی روزه تبدیل شد. در این بیمارستان اتاق‌هایی کوچک آماده کردند. البته سلول هم ساختند تا دیوانگانی را که بدحال بودند آنجا نگه دارند. گاهی فردی سال‌ها در یک اتاق می‌ماند، خانواده‌ها آنها را رها می‌کردند و دیگر به سراغشان نمی‌آمدند. در دوران پهلوی برایشان لباس متحدالشکل با کلاه آماده شد، ولی دانش نگهداری از این بیماران هنوز وجود نداشت. اواخر دوران سلطنت پهلوی اول با راه‌اندازی فرهنگستان زبان فارسی، دارالمجانین یا همان دیوانه‌خانه‌ها به تیمارستان تغییر نام دادند و بعدها (در دهه ۴۰) به‌عنوان بیمارستان‌های روان‌شناسی مشهور شدند.

بعد از انقلاب مشروطه دانشجویانی که در خارج از کشور درس خوانده بودند برای کمک به وطن بازگشتند. در این میان، دکتر عبدالحسین میرسپاسی و دکتر حسین رضایی نیز به ایران بازگشتند و بین سال‌های ۱۳۱۷ تا ۱۳۱۹ با سعی و کوشش

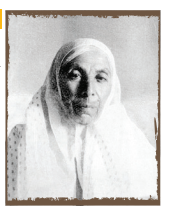

مادر مصدق پایه‌گذار نخستین بیمارستان زنان

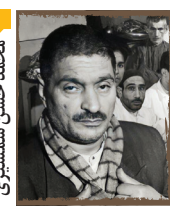
■ موضوع: بیمارستان نجمیه
■ ویژگی: نخستین مرکز درمانی خصوصی و قفوی
تهران

***

نجم السلطنه (مادر دکتر مصدق) پایه‌گذار نخستین مرکز درمانی خصوصی و قفوی تهران بود. نجم السلطنه در سال ۱۳۰۶ بیمارستان فوق تخصصی نجمیه را با ارثی که از همسر سومش به او رسیده بود برای بیماران و نیازمندان ساخت. بیمارستان نجمیه نخستین بیمارستان مدرن آن زمان نام گرفت. علیرضا زمانی، تهران‌پژوه در این باره می‌گوید: نجم السلطنه در سال ۱۲۳۳ شمسی در خانواده‌ای وابسته به سلسله قاجاریه در میان ثروت و امتیازات فراوان متولد شد. خانواده‌ای که انقلاب مشروطه وضعیت آن را متزلزل کرد. نجم السلطنه در طول زندگی پرتلاطم خود ۳ بار ازدواج کرد. بار اول در ۱۶ سالگی با وکیل‌الملک کرمانی ازدواج کرد که حاصل آن دختری به نام‌های عشرت‌الدوله و شوکت‌الدوله بود. مدتی بعد از فوت همسر اول، او با وزیردفتر آشتیانی ازدواج کرد. حاصل این ازدواج محمد مصدق السلطنه یا همان دکتر محمد مصدق و دختری به نام آمنه دخترالملوک بود. این زندگی مشترک نیز با فوت

نجم السلطنه

محمد حسن شمشیری

وزیردفتر آشتیانی پایان یافت و نجم السلطنه سرپرستی فرزندان را بر عهده گرفت، اما بعد از گذشت مدتی با میرزا فضل‌الله خان وکیل‌الملک تبریزی که به نام میرزا فضل‌الله خان دیبا نیز شناخته می‌شد، ازدواج کرد و پسری به نام ابوالحسن دیبا به دنیا آورد. او در سال ۱۳۰۵ تصمیم گرفت برای درمان فقرا مریضخانه‌ای بسازد و بیمارستان نجمیه را در قسمت غربی زمین‌های میرزا فضل‌الله خان دیبا بنا نهاد و خودش در قسمت شرقی آن تا پایان عمر منزل کرد. او این باغ را با نام «مریضخانه نجمیه» برای تمامی بیماران مملکت وقف و طبق همین سند، املاکی را در داخل و خارج شهر برای مصارف این مرکز و بیمارانش ضمیمه و همچنین نیمی از تخت‌های بیمارستان را وقف بیماران مستمند کرد. نجم السلطنه بر خلاف تفکرات آن دوران حق نظارت را به دختران خود و تولیت آن را به پسرانش دکتر محمد مصدق و سپس

ابوالحسن دیبا سپرده بود. در بحبوحه نهضت ملی نفت و زمان نخست‌وزیری دکتر مصدق، یکی از هواداران او به نام محمدحسن شمشیری ضلع جدیدی به بیمارستان اضافه کرد. این مرکز در سال ۱۳۶۰ برای ارائه خدمات درمانی به مجروحان و مصدومان جنگ تحمیلی به سپاه واگذار شد. امروز بیمارستان نجمیه کاربردی آموزشی-درمانی دارد و تحت پوشش دانشگاه علوم پزشکی بقیه‌الله است.